

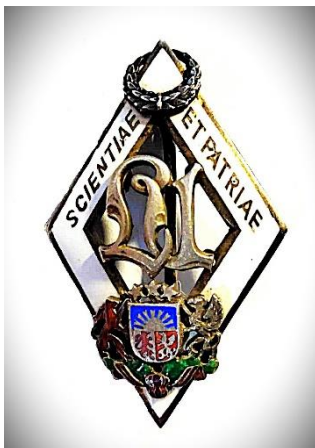
Rūdolfs Rubenis, Mg.hist.

Latvijas Universitātes Muzeja krājuma glabātājs

Latvijas Universitātes Akadēmiskā nozīmīte

Tuvojoties Latvijas Universitātes (LU) 105. dzimšanas dienai, LU Muzejs iesaistās Latvijas valsts nacionālās *Alma mater* simbolu izpētē. LU saimes pamatu veido pats students, kurš arī veido neatkarīgās Latvijas valsts nākotni, strādājot savā specialitātē un ievērojot savas universitātes devīzi *Scientiae et Patriae* (Zinātnei un Tēvzemei). Lai LU absolvents nezaudētu savu saikni ar LU, viņš varēja saņemt LU akadēmisko nozīmīti kā pateicību par sasniegumiem studijās un apliecinājums piederībai pie LU saimes. Mūsdienās LU akadēmiskā nozīmīte ir nopērkams suvenīrs, taču tai vēsturiski ir bijis pilnīgi cits pielietojums. Sagaidot LU 105. dzimšanas dienu, LU Muzejs iepazīstina ar LU akadēmisko nozīmīti.

LU Akadēmiskās nozīmītes raksturojums

LU Akadēmiskās nozīmītes lielā forma, 1932.-1940. gadi. (Foto: no LU Muzeja krājuma)

LU Akadēmiskā nozīmīte ir rombveida, kas ir kalta no sudraba. Virskārtu veido balta emalja, bet tās malas ir ar zeltītu emalju. Romba labajā un kreisajā augšējā sūnā ir uzrakstīta LU latīniskā devīze *Scientiae et Patriae*, kas ir zelta krāsā. Vidū ir sudraba kaligrāfiska abreviatūra "LU", kas nozīmē "Latvijas Universitāte". Romba augšējā daļā ir sudraba ozollapu vainags, kas ir uzlikts uz pašas nozīmītes; ozollapas simbolizē spēku un izturību, kas iedvesmo uz centību un degsmi studijās, kā arī zinātnē. Romba apakšējā daļā ir Latvijas Republikas lielais ģerbonis, kas apliecina LU ciešo saikni ar neatkarīgo Latvijas valsti. Nozīmītes lielā forma ir 4,4 cm gara, 2,7 cm plata (LUM5141), kas atbilst skicei arhīva lietā (LNA-LVVA, 7427-6-213, 15). Mazās formas nozīmīte ir 3 cm gara, 2 cm plata, kas glabājas LU Muzeja krājumā (LUM5138). Abu formu nozīmītes drīkst nēsāt kandidāta, doktora un goda doktora grāda ieguvēji atbilstoši 1931. gada 16. decembra LU Padomē apstiprinātajiem noteikumiem (LNA-LVVA, 7427-6-213, 21). Abas formas nozīmītes piesprauž krūts

labajā pusē - lielo pie frakas, uzvalka vai formastērpa, bet mazo ikdienišķā uzvalka pogcaurumā. LU Muzeja krājumā sudraba lielās un mazās nozīmītes pieder nezināmam LU kandidāta grāda ieguvējam. LU doktoru un goda doktoru akadēmiskajām nozīmītēm, kas nav pieejamas LU Muzeja krājumā, ir tā pati forma, bet gan no zelta un ar burtu "D" (Doktors) ozollapu vainaga iekšpusē (LNA-LVVA, 7427-6-213, 24).

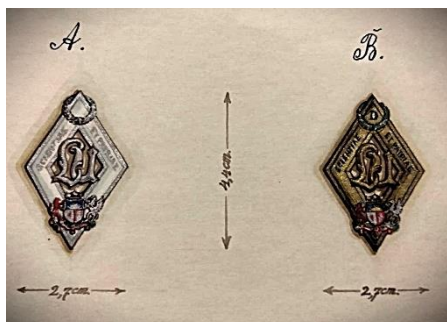
Tieši lielās formas LU Akadēmisko nozīmīti LU Muzejam pastāvīgā glabāšanā nodeva LU Vēstures un filozofijas fakultātes (tagad LU Humanitāro zinātņu fakultātes) absolvente, latviešu vēsturniece **Simona Perta**, pateicoties tam LU Muzejam radās iespēja īstajā laikā veikt pētniecisko darbu.

Mūsdienu LU Akadēmiskā nozīmīte pilnībā atšķiras no starpkaru perioda LU Akadēmiskās nozīmītes, jo tā ir LU nopērkams suvenīrs. Tai vairs nav stingra simboliskā nozīme, kā tas bija agrāk. Tai arī nav stingru reglamentējošo noteikumu kā mūsdienu LU Sudraba ozolam, ko piešķir Promocijas ceremonijā jauniešiem LU zinātņu doktoriem. Būtībā mūsdienu LU Akadēmisko nozīmīti var nopirkt un nēsāt ikviens, neatkarīgi no tā, vai ir absolvējis LU. Tagad LU Akadēmiskai nozīmītei izmērs atbilst tikai oriģināla mazās formas izmēram. Tā nav gatavota no sudraba vai zelta, un tās *Scientiae et Patriae* devīzes noformējums un saspraudes mehānisms neatbilst oriģinālam. Tas rosina vielu pārdomām, vai LU saimei nevajadzētu aizdomāties par LU Akadēmiskās nozīmītes kā simbola saglabāšanu.

LU Akadēmiskās nozīmītes mazā forma, 1932.-1940. gadi. (Foto: no LU Muzeja krājuma)

Mūsdienu LU simbolu aizsākumi

LU Akadēmiskās nozīmītes lielās formas skice (1. paraugs), 1929. gads. (Foto: no LNA LVVA)

Pirmoreiz LU simbolu jautājumam sāka pievērsties LU rektors, latviešu studentu korporācijas *Lettonia* vecbiedrs (filistrs) Mārtiņš Zīle, kurš amata pienākumu pildīšanas laikā 1928. gada 9. augustā pasūtīja latviešu komponistam Jāzepam

Vēsturiski LU saviem simboliem (LU karogam, LU rektora amata kēdei, LU himnai u.c.) pievērsās savas un Latvijas valsts 10 gadu jubilejas priekšvakarā un 1930. gados, jo 1920. gados ļoti aktuāla bija pašas Latvijas valsts nacionālās *Alma mater* izveide, organizēšanās un integrēšanās pēc Pirmā pasaules kara jaunajā Eiropas universitāšu starptautiskajā vidē (Ranka 2007, 7).

LU Akadēmiskās nozīmītes skice (1. paraugs), 1931. gadā ar Latvijas izglītības ministra apstiprinājumu. (Foto: no LNA LVVA)

Vītolam sacerēt LU himnas melodiju, bet himnas tekstu latviešu rakstniekam Edvardam Virzam. Tā paša gada 19. septembrī tika izlemts par LU Mazās aulas koka katedras iekārtošanu, ko uzņēmās LU Arhitektūras fakultātes profesors, latviešu studentu korporācijas *Selonija* vecbiedrs (filistrs) Eižens Laube (Baltiņš 2014, 53). **LU akadēmiskā nozīmīte pēc kārtas ir trešais (1932) LU simbols aiz LU himnas kā pirmā (1928) un LU Mazās aulas koka katedras kā otrās (1928). LU rektora amata ķēde ir pēc kārtas ceturtais (1933), LU karogs piektais (1938) un [LU emblēma](#) sestais (1991) izveidotais LU simbols (Briedis 2004, 98-100).**

LU Akadēmiskās nozīmītes projekta apstiprināšana

LU Akadēmiskās nozīmītes skice (2. paraugs), 1929. gadā. (Foto: LNA LVVA)

1931. gada 4. decembrī LU prorektors studiju lietās, LU Teoloģijas fakultātes profesors un latviešu studentu korporācija *Lettonia* vecbiedrs (filistrs) Ludvigs Adamovičs ar LU sekretāru Aleksandru Valdmani nosūtīja vēstuli Latvijas izglītības ministram, LU Inženierzinātņu fakultātes profesoram Edmundam Ziemelim, kurā lūdza apstiprināt 1931. gada 25. novembra LU Padomes projektu par LU Akadēmiskās nozīmītes izgatavošanu (LNA-LVVA, 7427-6-213, 21).

Latvijas izglītības ministrs bez iebildumiem, būdams pats LU mācībspēks, tā paša gada 11. decembrī apstiprināja 25. novembra LU Padomes apstiprināto LU Akadēmiskās nozīmītes projektu. (LNA-LVVA, 7427-6-213, 22). Pirms projekts tika iesniegts E. Ziemelim, 1931. gada 30. novembrī LU rektors Mārtiņš Bīmanis lūdza atļauju Latvijas Valsts prezidentam Albertam Kviesim lietot Latvijas Republikas ģerboni uz LU Akadēmiskās nozīmītes (LNA-LVVA, 7427-6-213, 7), ko arī valsts prezidents apstiprināja tā paša gada 1. decembrī ar rīkojumu nr. 262 (LNA-LVVA, 7427-6-213, 21).

Projekta apstiprināšana nebija vienkārša, jo LU rektora virzīto LU Akadēmiskās nozīmītes projektu visi LU Padomes locekļi neatbalstīja - 16 balsis PAR un 14 balsis PRET (kopā 30 balsis) (LNA-LVVA, 7427-6-213, 5).

LU Akadēmiskās nozīmītes skice (3. paraugs), 1929. gadā. (Foto: LNA LVVA)

LU Akadēmiskās nozīmītes autorība

LU Akadēmiskās nozīmītes skice (4. paraugs),
1929. gadā. (Foto: LNA LVVA)

LU Akadēmiskās nozīmītes dizaina autorība pieder LU Arhitektūras fakultātes vācbaltiešu studentam, novadpētniekam [Ksaveram Andermanim](#), kurš LU Dekānu padomei 1929. gada 9. septembrī uzzīmēja 6 parauga skices LU Akadēmiskai nozīmītei kā LU fakultāšu absolventu apbalvojumam (Briedis 2004, 99). **1. paraugs** (lasīt sadaļu *LU Akadēmiskās nozīmītes raksturojums*). **2. paraugs** - kandidātiem sudraba vainags, ko ieskauj Latvijas karoga lentes un vidū sudraba kaligrāfiskā abreviatūra "LU", apakšā devīzes lente ar tekstu *Scientiae et Patriae*, bet

doktoriem un goda doktoriem zelta vainags, ko ieskauj Latvijas karoga lentes, virs kura mezgla ir "D" burts un vidū zelta abreviatūra "LU", apakšā devīzes lente ar tekstu *Scientiae et Patriae*.

3. paraugs - kandidātiem sudraba trijstūra veida forma ar nedaudz izliektiem augšējiem stūriem, augšā ir Latvijas valsts lielais ģerbonis, zem kura ir devīze *Scientiae et Patriae* un vidū sarkanas emaljas krusts; doktoriem un goda doktoriem zelta trijstūra veida forma ar nedaudz izliektiem augšējiem stūriem, augšā ir Latvijas valsts lielais ģerbonis, zem kura ir devīze *Scientiae et Patriae*, vidū sarkanas emaljas krusts un zem tā "D" burts, kā arī visu nozīmīti ieskauj zelta lauru lapu vainags. **4. paraugs** – sudraba četrstaru zvaigzne ar zelta Latvijas valsts lielo ģerboni augšā un vairogu Latvijas karoga krāsā ar zelta abreviatūru "LU" apakšā. **5. paraugs** – sudraba lauru lapu vainags, kam iekšpusē augšā ir zelta Latvijas valsts lielais ģerbonis, apakšā zelta rombs ar sudraba kaligrāfisko abreviatūru "LU", abus simbolus tur kopā Latvijas karoga lente ar riņķveida āķīti.

6. paraugs ir tāds pats kā 5. paraugs, taču Latvijas valsts lielo ģerboni un Latvijas valsts karoga lenti tur kopā mezgliņš (LNA-LVVA, 7427-6-213, 10-18). LU Dekānu padome nolēma projektu virzīt LU Padomei, kur arī 16 LU Padomes locekļi nobalsoja PAR LU Akadēmiskās nozīmītes

1. paraugu (LNA-LVVA, 7427-6-213, 5). LU Akadēmiskās nozīmītes izgatavošanas autorība pieder Rīgas juvelierim Francim Milleram, kurš izkala LU nozīmītes 1932. gada janvārī.

1932./1933. ak. g. LU sāka piešķirt izgatavotās nozīmītes saviem absolventiem, bet 1932. gada 19. janvārī LU Arhitektūras fakultātes studenti protestēja pret LU Akadēmisko nozīmīti, lūdzot to noraidīt kā "mākslinieciski nevērtīgu" (Strods 1994, 65).

LU Akadēmiskās nozīmītes skice (5. paraugs),
1929. gadā. (Foto: LNA LVVA)

Kritika par LU Akadēmisko nozīmīti

LU Akadēmiskās nozīmītes skice (6. paraugs),
1929. gadā. (Foto: LNA LVVA)

LU Arhitektūras fakultātes patiesais iebildums pret LU Akadēmisko nozīmīti nebija aiz mākslinieciskiem, bet gan juridiskiem apsvērumiem - LU Padomes nevēlēšanās atzīt bijušā Rīgas Politehniskā institūta (RPI) absolventiem tiesības nēsāt RPI Akadēmisko nozīmīti (līdzīga LU Akadēmiskās nozīmītes 5. un 6. paraugiem). **Izveidojoties LU, tā integrēja RPI Arhitektūras nodaļu savā struktūrā kā Arhitektūras fakultāti. Arhitektūras studenti uzskatīja par netaisnīgu aizliegt nēsāt RPI Akadēmisko nozīmīti, ja**

students sāka studēt RPI, taču lielo pārmaiņu rezultātā absolvēja LU pēc RPI studiju programmas (Briedis 2004, 100). Arī jāņem vērā, ka RPI Akadēmiskā nozīmīte sastāvēja no Krievijas impērijas ģerboņa, tā kā tas nebūtu korekti LU absolventam nēsāt citas, neeksistējošas valsts simbolu un pati LU bija Latvijas valsts, nevis Krievijas impērijas universitāte. Pirms LU Akadēmiskās nozīmītes projekta apstiprināšanas LU juristi centās aizstāvēt RPI absolventu tiesības nēsāt RPI Akadēmisko nozīmīti 1931. gada 2. novembra LU Dekānu padomes sēdē, taču Dekānu padome LU juristu aizstāvību noraidīja (LNA-LVVA, 7427-6-213, 62). **Tomēr LU absolventi apbalvojumu varēja saņemt pie LU sekretāra A. Valdmaņa pret samaksu (8-10 latu kandidātiem, 10-13 latu doktoriem un goda doktoriem), uzrādot iegūto LU diplomu, tā kā ne visi LU absolventi gribēja maksāt un viņiem bija tiesības atteikties no šāda apbalvojuma (Ķiploks, Kurcalts 1936, 111).** Dienu pirms LU Arhitektūras fakultātes studentu protesta 1932. gada 18. janvārī LU Padomē tika apspriests priekšlikums par LU Akadēmiskās nozīmītes (5. vai 6. paraugs) izgatavošanu un piešķiršanu LU profesoriem un docentiem, kuri vismaz 10 gadus izpildījuši LU mācībspēku pienākumus. Šo projektu LU Padome neatbalstīja, jo uzskatīja par lieku izgatavot papildus LU Akadēmiskās nozīmītes (LNA-LVVA, 7427-6-213, 28).

Avotu un literatūras saraksts

Avoti

1. Ķiploks, E., Kurcalts, K. 1936. *Studentu kalendārs 1936./1937. m.g.* Rīga: LU Studentu padomes Grāmatnīca;
2. Noteikumi par Latvijas Universitātes absolventu un doktoru krūšu nozīmēm, krūšu nozīmju paraugi. LNA LVVA, 7427-6-213;
3. LU apsveikumu kolekcija. LU Muzeja LU vēstures kolekcija, inv. Nr. LUM5140;
4. LU apsveikumu kolekcija. LU Muzeja LU vēstures kolekcija, inv. Nr. LUM5138.

Literatūra

1. Baltiņš, M. 2014. Profesors Mārtiņš Zīle (1863-1945): mūža ritums un zinātniskās idejas. *Profesors Dr. med. Mārtiņš Zīle: Dzīve un darbs*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds;
2. Briedis, J. 2004. *Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā (2. daļa): Tehniskās fakultātes Latvijas Universitātē, Rīgas Universitātē, Latvijas Valsts universitātē (1919-1958)*. Rīga: Rīgas Tehniskā universitāte;
3. Ranka, S. 2007. *Profesors Dr. med. Jānis Ruberts: Dzīve un darbs*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds;
4. Strods, H. 1994. Latvijas Universitāte (1919-1940). *Latvijas Universitāte 75*. Rīga: Latvijas Universitāte.